

TALABALARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHDA SHARQ MUTAFAKKIRLARI PEDAGOGIK QARASHLARIDAN FOYDALANISH

Najmiddinov Muhammad Vohidovich

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Tel: +998905964007

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21055406>

Annotatsiya. Mazkur maqolada talabalarni oilaviy hayotga tayyorlash jarayonida Sharq mutafakkirlarining pedagogik va ma'naviy merosidan foydalanishning nazariy hamda amaliy jihatlarini tahlil qilingan. Oila jamiyatning asosiy bo'g'ini sifatida yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda muhim o'rin tutishi yoritilgan. Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Yusuf Xos Hojib va Alisher Navoiy kabi allomalarning oila, axloq, ma'naviyat, tarbiya va inson kamoloti haqidagi qarashlari ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil etilgan. Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarida talaba-yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashda milliy va umuminsoniy qadriyatlar, oilaviy mas'uliyat, o'zaro hurmat, sadoqat va ma'naviy yetuklikni shakllantirishda Sharq allomalari merosidan samarali foydalanish imkoniyatlari ochib berilgan. Tadqiqot natijalari yoshlarni mustahkam oilaviy munosabatlarga tayyorlashda tarixiy-ma'naviy meros muhim tarbiyaviy vosita ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: oila, oilaviy hayot, oilaviy tarbiya, Sharq mutafakkirlari, pedagogik meros, ma'naviy tarbiya, axloqiy qadriyatlar, talaba-yoshlar, oila madaniyati, oilaviy mas'uliyat, milliy qadriyatlar, inson kamoloti, ma'naviyat, tarbiya, pedagogika, barkamol avlod, o'zaro hurmat, sadoqat, oilaviy munosabatlar, ta'lim-tarbiya.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ ВОСТОЧНЫХ МЫСЛИТЕЛЕЙ В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ К СЕМЕЙНОЙ ЖИЗНИ

Аннотация. В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты использования педагогического и духовного наследия восточных мыслителей в подготовке студентов к семейной жизни. Освещается роль семьи как важнейшего социального института в воспитании гармонично развитого молодого поколения. Проанализированы взгляды таких выдающихся мыслителей Востока, как Абу Наср Фараби, Абу Али ибн Сина, Юсуф Хос Ходжиб и Алишер Навои, на вопросы семьи, нравственности, духовности, воспитания и совершенствования личности. Особое внимание уделено возможностям применения их идей в системе высшего образования для формирования у студентов семейной ответственности, взаимного уважения, верности, духовной зрелости и приверженности национальным и общечеловеческим ценностям. Результаты исследования свидетельствуют о том, что историко-культурное и духовное наследие Востока является важным воспитательным ресурсом в подготовке молодежи к созданию крепкой семьи.

Ключевые слова: семья, семейная жизнь, семейное воспитание, восточные мыслители, педагогическое наследие, духовное воспитание, нравственные ценности, студенческая молодежь, семейная культура, семейная ответственность, национальные ценности, развитие личности, духовность, педагогика, гармонично развитое поколение, взаимное уважение, верность, семейные отношения, образование и воспитание.

UTILIZING THE PEDAGOGICAL HERITAGE OF EASTERN THINKERS IN THE PROCESS OF PREPARING STUDENTS FOR FAMILY LIFE

Abstract. *This article examines the theoretical and practical aspects of using the pedagogical and spiritual heritage of Eastern scholars in preparing university students for family life. The study highlights the role of the family as a fundamental social institution in fostering the comprehensive development of the younger*

generation. The views of prominent Eastern thinkers such as Abu Nasr al-Farabi, Abu Ali Ibn Sina (Avicenna), Yusuf Khas Hajib, and Alisher Navoi on family, morality, spirituality, education, and human perfection are analyzed from a scientific and pedagogical perspective. The article also reveals the possibilities of applying their ideas in higher education institutions to develop family responsibility, mutual respect, loyalty, moral maturity, and commitment to national and universal values among students. The findings demonstrate that the historical, cultural, and spiritual heritage of Eastern scholars serves as an important educational resource in preparing young people for stable and successful family relationships.

Keywords: *family, family life, family education, Eastern scholars, pedagogical heritage, spiritual education, moral values, university students, family culture, family responsibility, national values, human development, spirituality, pedagogy, well-rounded generation, mutual respect, loyalty, family relations, education and upbringing, personal development.*

Sharq mutafakkirlari pedagogik qarashlarida oilaviy tarbiya va shaxs kamoloti masalalari. Qadimdan oila jamiyatning eng muhim ijtimoiy instituti, inson kamoloti va ma’naviy taraqqiyotining asosiy maskani sifatida e’tirof etib kelinadi. Oilaning mustahkamligi, ma’naviy muhitining sog‘lomligi va tarbiyaviy salohiyatining yuqoriligi har qanday jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Shu bois mamlakatimizda oilani mustahkamlash, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash, milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

Talabalarni oilaviy hayotga tayyorlash jarayonida Sharq mutafakkirlarining boy pedagogik merosi muhim nazariy va amaliy manba bo‘lib xizmat qiladi. Sharq allomalari o‘z asarlarida oila, axloq, tarbiya, insoniy fazilatlar hamda komil insonni shakllantirish masalalariga alohida e’tibor qaratganlar. Ularning qarashlari nafaqat ta’lim mazmunini boyitadi, balki talaba-yoshlarda oilaviy mas’uliyat, o‘zaro

hurmat, mehr-oqibat, sadoqat va sabr-toqat kabi fazilatlarni shakllantirishga yordam beradi.⁴⁵

Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Yusuf Xos Hojib va Alisher Navoiy kabi buyuk mutafakkirlar oilani inson tarbiyasining birlamchi muhiti sifatida baholaganlar.⁴⁶ Ularning fikricha, farzandning axloqiy kamoloti, jamiyatdagi o‘rni va hayotdagi muvaffaqiyati avvalo oilada berilgan tarbiya bilan belgilanadi. Shu jihatdan qaraganda, talabalarni oilaviy hayotga tayyorlashda ushbu allomalarning pedagogik qarashlarini ta’lim jarayoniga integratsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Sharq mutafakkirlari merosida shaxs kamoloti uchun zarur bo‘lgan ijobiy fazilatlar keng yoritilgan. Jumladan, odob-axloq, ilmga intilish, ota-onaga hurmat, oila qadri, farzand tarbiyasi, do‘stlik, vatanparvarlik, adolat, halollik, sabr-qanoat, kamtarlik, mehr-shafqat, bag‘rikenglik va vafodorlik kabi insoniy fazilatlar barkamol avlodni tarbiyalashning muhim omillari sifatida talqin etiladi. Mazkur fazilatlar yoshlarni kelajakdagi oilaviy hayotga tayyorlashda muhim tarbiyaviy vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Shuningdek, allomalar asarlarida inson kamolotiga salbiy ta’sir ko‘rsatuvchi illatlar ham tanqid qilingan. Xususan, yolg‘onchilik, manmanlik, hasadgo‘ylik, baxillik, jaholat, dangasalik, adolatsizlik, g‘azab, xiyonat va mas’uliyatsizlik kabi salbiy xususiyatlarning inson va jamiyat hayotidagi zararli oqibatlari ochib berilgan. Bu qarashlar yoshlarni oilaviy munosabatlarda uchrashi mumkin bo‘lgan muammolarning oldini olishga, sog‘lom oilaviy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

Talaba-yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash nafaqat nazariy bilimlarni egallashni, balki amaliy hayotiy ko‘nikmalarni shakllantirishni ham talab etadi. Sharq mutafakkirlari merosi asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni yoshlarda

⁴⁵ Abdurauf Fitrat Oila yoki uni boshqarish tartiblari –T.: Ma’naviyat, 2000 y.

⁴⁶ Musurmonova O. Ma’naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi.-Toshkent: O‘qituvchi, 1996-192b/

oilaviy munosabatlarni boshqarish, mas’uliyatni his qilish, muammolarni muloqot orqali hal etish, o‘zaro hurmat va hamjihatlikni qaror toptirish kabi ko‘nikmalarni rivojlantirishga imkon yaratadi. Natijada talabalarning kelajakdagi oilaviy hayotga tayyorgarligi oshib, mustahkam va barqaror oilalarni shakllantirish uchun zarur bo‘lgan ma’naviy-axloqiy asoslar yaratiladi.⁴⁷

Talabalarni oilaviy hayotga samarali tayyorlash zamonaviy ta’lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu jarayonda Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlari yoshlarni nafaqat nazariy bilimlar bilan qurollantirish, balki ularda oilaviy hayot uchun zarur bo‘lgan amaliy ko‘nikmalar va axloqiy fazilatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Buyuk allomalar merosida insonning oiladagi o‘rni, mas’uliyati, o‘zaro hurmat va hamkorlik masalalari alohida o‘rin egallaydi.

Sharq mutafakkirlari asarlarida yoshlarni mustaqil hayotga tayyorlash, ularda mehnatsevarlik, tejamkorlik va mas’uliyat hissini rivojlantirish zarurligi ta’kidlangan. Bugungi kunda bu g‘oyalar talabalarda byudjetni rejalashtirish, vaqtni to‘g‘ri taqsimlash, uy xo‘jaligini boshqarish va oilaviy masalalarda oqilona qaror qabul qilish kabi amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur ko‘nikmalar yoshlarning kelajakdagi oilaviy hayotiga mustahkam zamin yaratadi.

Sharq allomalari merosida muloqot madaniyati va insonlar o‘rtasidagi munosabatlarga alohida e’tibor qaratilgan. Jumladan, Alisher Navoiy, Yusuf Xos Hojib va Ahmad Yassaviy asarlarida insoniy muomala, hurmat, samimiyat va bag‘rikenglik fazilatlari targ‘ib etiladi. Bu g‘oyalar talabalarda oilaviy munosabatlarni sog‘lom tashkil etish, o‘z fikrini madaniyatli tarzda ifoda etish hamda boshqalarni tinglash madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Oilaviy hayotda uchraydigan muammolarni bartaraf etishda nizolarni tinch yo‘l bilan hal etish muhim ahamiyatga ega. Sharq mutafakkirlari o‘z asarlarida sabr-toqat, mulohazalilik, kechirimlilik va adolat kabi fazilatlarni ulug‘laganlar.

⁴⁷ Adolat, 1998.10.1998-yil –Oila yili –T.: O‘zbekiston, 1998

Ushbu qarashlar asosida yoshlarda muammolarni tahlil qilish, kelishmovchiliklarni muloqot orqali bartaraf etish va murosaga kelish ko‘nikmalarini rivojlantirish mumkin.⁴⁸

Shuningdek, Sharq allomalari insonning ruhiy va ma’naviy kamolotiga katta ahamiyat berganlar. Ularning fikricha, inson avvalo o‘z his-tuyg‘ularini boshqara olishi, boshqalarning holatini tushunishi va ularga mehr-shafqat ko‘rsatishi lozim. Bu qarashlar bugungi pedagogik talqinda hissiy intellekt tushunchasi bilan uyg‘unlashadi. Talabalarda hissiy intellektni rivojlantirish oilaviy munosabatlarda o‘zaro tushunish, mehr-oqibat va hamjihatlikni qaror toptirishga yordam beradi.⁴⁹

Sharq mutafakkirlari merosida erkak va ayolning oiladagi mas’uliyati, farzand tarbiyasi hamda oila a’zolari o‘rtasidagi hamkorlik masalalari ham keng yoritilgan. Ushbu g‘oyalar asosida talabalarda oilaviy burch va majburiyatlarni anglash, gender madaniyati, ota-onalik mas’uliyati hamda oilada sog‘lom ma’naviy muhit yaratish ko‘nikmalarini shakllantirish mumkin.

Bundan tashqari, allomalar ta’limotida halollik, vafodorlik, adolat, mehr-shafqat va insonparvarlik kabi umuminsoniy qadriyatlar ustuvor o‘rin egallaydi. Ushbu qadriyatlarni ta’lim jarayoniga singdirish orqali yoshlarda mustahkam axloqiy pozitsiya va oilaviy munosabatlarda mas’uliyatli xulq-atvor shakllanadi. Natijada talabalar kelajakdagi oilaviy hayotda uchrashi mumkin bo‘lgan murakkab vaziyatlarni oqilona hal etishga tayyor bo‘ladilar.

Demak, Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlari talabalarni oilaviy hayotga tayyorlashning muhim nazariy va amaliy asoslaridan biri bo‘lib, yoshlarning ma’naviy-axloqiy yetukligi, ijtimoiy faolligi va oilaviy mas’uliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

XULOSA

⁴⁸ To‘raeva “Oilaviy hayot etikasi va psixologiyasi” T., “O‘qituvchi”

⁴⁹ Dilova N.G. Ta’lim va tarbiya samaradorligini oshirishda pedagogik-psixologik aloqaning ahamiyati // Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar. – Buxoro, 2022. – 8-son. – B. 120-128.

Sharq mutafakkirlarining boy pedagogik merosi talabalarni oilaviy hayotga tayyorlashda muhim ma’naviy-ma’rifiy manba bo‘lib xizmat qiladi. Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Yusuf Xos Hojib, Alisher Navoiy va boshqa allomalarning oila, axloq, tarbiya, inson kamoloti hamda jamiyat taraqqiyoti haqidagi qarashlari bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini saqlab qolgan. Ularning asarlarida oilaning jamiyat hayotidagi o‘rni, er-xotin o‘rtasidagi o‘zaro hurmat va mas’uliyat, farzand tarbiyasining ahamiyati, ma’naviy yetuklik va axloqiy poklik masalalari chuqur yoritilgan.

Talabalarni oilaviy hayotga tayyorlash jarayonida ushbu pedagogik merosdan foydalanish yosh avlodda oilaga nisbatan mas’uliyatli munosabatni shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, oilada mehr-oqibat, sabr-toqat, o‘zaro hurmat, sadoqat va hamjihatlik kabi fazilatlarni qaror toptirishda Sharq mutafakkirlarining g‘oyalari muhim tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi. Bu qarashlar talabalarning nafaqat nazariy bilimlarini boyitadi, balki ularning hayotiy tajribasi va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishga ham yordam beradi.

Shuningdek, oliy ta’lim muassasalarida ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar, maxsus kurslar, seminar va treninglar orqali Sharq allomalari merosini o‘rganish talabalarni mustahkam oila qurishga tayyorlashning samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Bunday yondashuv yoshlarning milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalanishiga, oilaviy munosabatlarda sog‘lom muhit yaratishiga va kelajakda barkamol avlodni voyaga yetkazishiga zamin yaratadi.

Demak, Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlaridan samarali foydalanish talabalarning oilaviy hayotga tayyorgarligini oshirish, ma’naviy barkamol va mas’uliyatli shaxslarni tarbiyalash, mustahkam oilalarni shakllantirish hamda jamiyatning barqaror taraqqiyotini ta’minlashda muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi. Shu bois ushbu boy ilmiy-ma’naviy merosni chuqur o‘rganish va ta’lim-tarbiya jarayoniga keng tatbiq etish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Musurmonova O. Ma’naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi.-Toshkent: O‘qituvchi, 1996-192b/ 2. Adolat,1998.10.1998-yil –Oila yili –T.: O‘zbekiston, 1998.
3. Abdurauf Fitrat Oila yoki uni boshqarish tartiblari –T.: Ma’naviyat, 2000 y.
4. To‘raeva “Oilaviy hayot etikasi va psixologiyasi” T., “O‘qituvchi”.
5. Xasanboeva O. va boshqalar. “Oila pedagogikasi”. –T.: Aloqachi, 2007
- 6.Dilova N.G. Zamonaviy ta’limda shaxslararo munosabatning ahamiyati //Science and education. Scientific journal in volume #3 issue#. 2022. – B. 215-218.
7. Dilova N.G. Ta’lim va tarbiya samaradorligini oshirishda pedagogik-psixologik aloqaning ahamiyati // Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar. – Buxoro, 2022. – 8-son. – B. 120-128.
8. Dilova N.G. Shaxslararo munosabatlar to‘g‘risida sharq mutafakkirlarining ilmiy-pedagogik ta’limoti // Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar. Buxoro, 2023. 3-son. B. 106-112. ISSN 2181-1709.